

Cilvēkkapitāla kvantitāte, kvalitāte un ekonomikas izaugsme



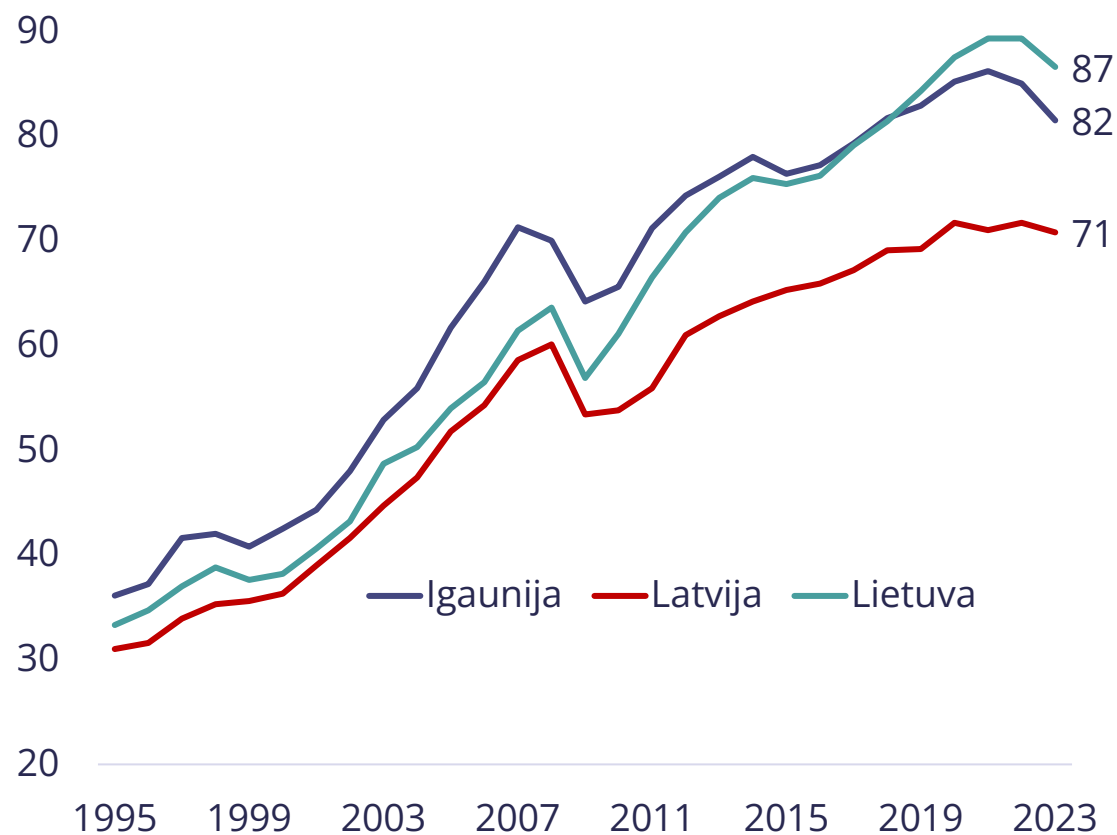
Dr. Oļegs Krasnopjorovs

Ekspertu forums «Cilvēkkapitāla stratēģija Latvijas izaugsmei un labklājībai»

2024. gada 24. aprīlī.

Bez politikas korekcijas ekonomikas izaugsme nākotnē sagaidāma ~2.5% gadā.
Tas nav pietiekami, lai panāktu pat Igaunijas un Lietuvas labklājības līmeni

Iekšzemes kopprodukts uz iedzīvotāju Baltijās valstīs (% no ES vidējā līmeņa; pēc pirkspējas paritātes)



2

Avots: Eurostat dati.

Instrumenti kā ar cilvēkkapitālu veicināt ekonomikas izaugsmi

1

**Palielināt iedzīvotāju skaitu
darbspējas vecumā**

2

**Pilnīgāk nodarbināt
iedzīvotājus darbspējas vecumā**

3

Palielināt darbinieku spēju līmeni

Instrument Nr. 1.

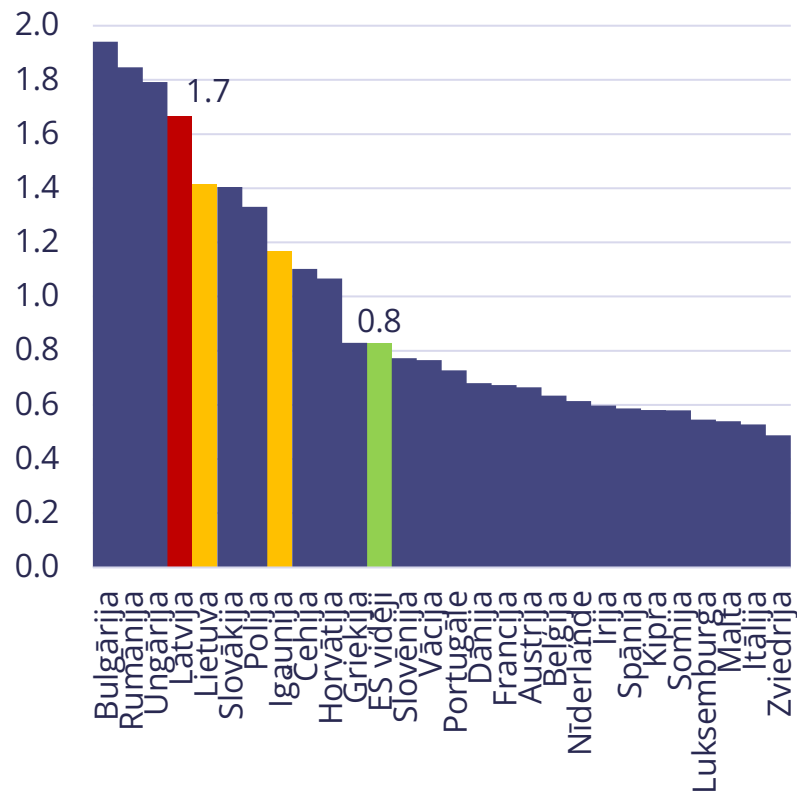
Palielināt iedzīvotāju skaitu darbības vecumā

Iedzīvotāju skaits valstī var mainīties trīs iemeslu dēļ – mirstība, dzimstība un migrācija:

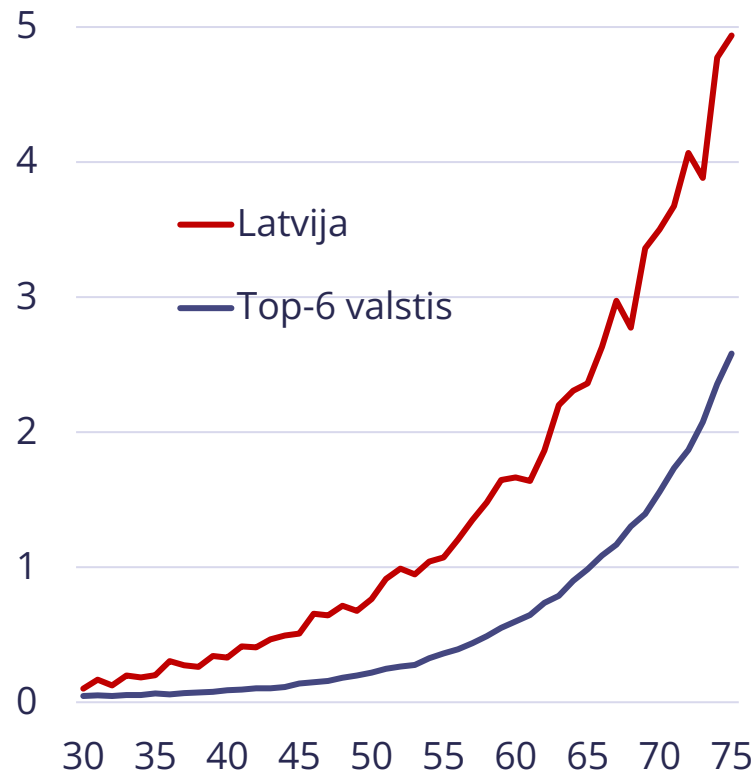
- Priekšlaicīgās mirstības izskaušana: **+0.2 pp. gadā**
- Kvalificētās imigrācijas veicināšana: **+0.6 pp. gadā**

Latvijas sabiedrība cieš no priekšlaicīgās mirstības. Tās izskaušana var izglābt 4 tūkst. dzīvību gadā un palielināt ekonomikas izaugsmi par 0.2 pp.

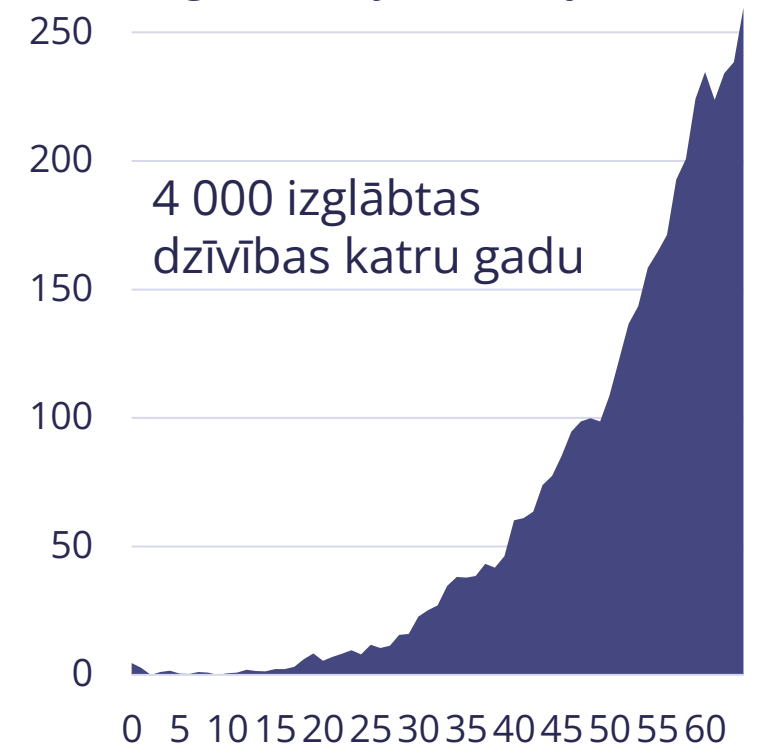
Varbūtība nomirt 60 gadu vecumā ES valstīs (%; 2021. gadā)



Varbūtība nomirt noteiktā vecumā (%; 2021. gadā)



Izglābto dzīvību skaits gadā, mazinot mirstību katrā kohortā līdz top-6 valstu līmenim (2017. – 2021. gadu vidējais rādītājs)



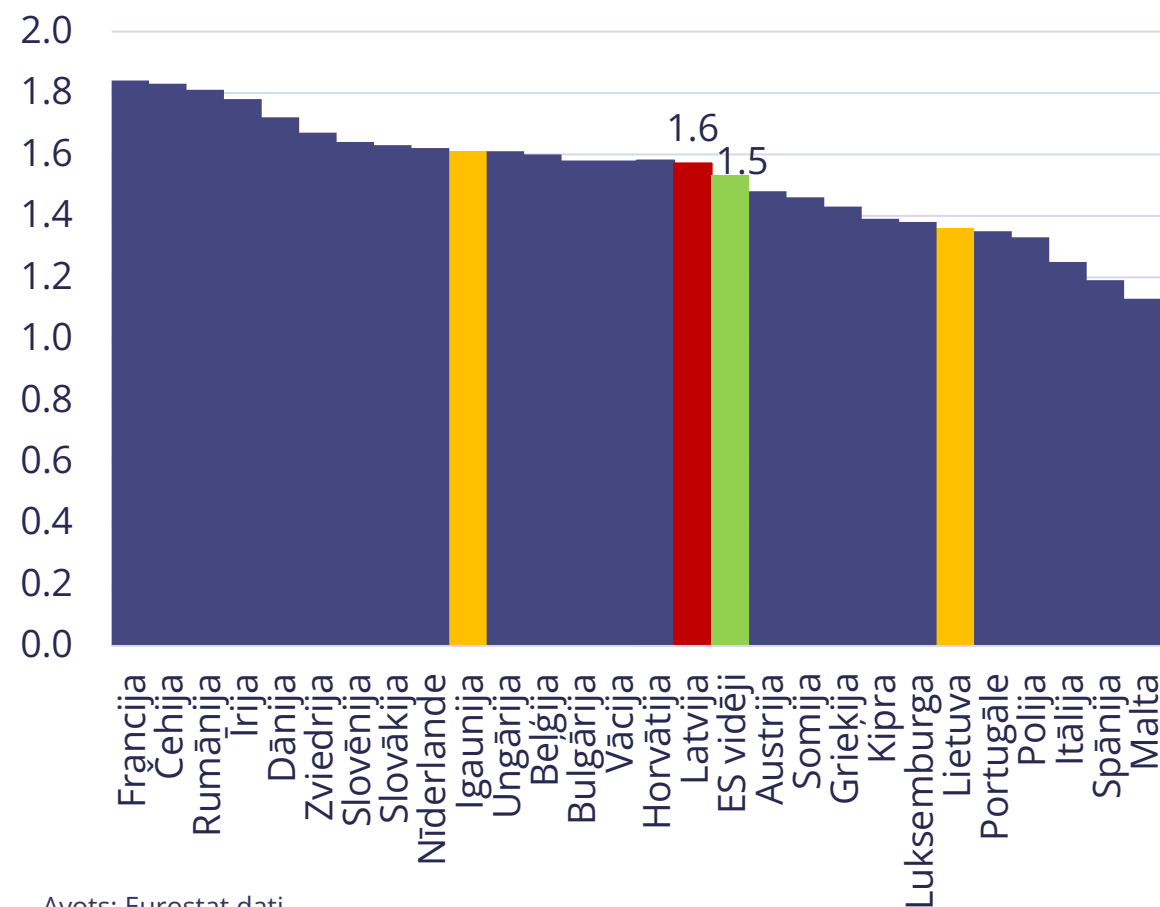
Top-6 valstis: sešas ES valstis ar zemāko mirstību darbspējas vecumā (neskaitot Dienvideiropu) – Zviedrija, Somija, Īrija, Beļģija, Nīderlande, Dānija.

Avots: Eurostat dati, autora aprēķins.

Dzimstība Latvijā atbilst ES vidējam rādītājam

Nevienā ES valstī bērnu skaits uz vienu sievieti pat tuvu nav 2.1 sliekšnim – maz ticams, ka dzimstības jomā Latvijā ir kāds *low hanging fruit* - viegla un lēta reforma, kas zemas dzimstības problēmu atrisinātu kā ar brīnumnūjiņu.

Bērnu skaits uz sievieti (*fertility rate*) ES valstīs (2021. gadā)



Avots: Eurostat dati.

Migrāciju var veicināt, taču svarīgākais – kas tieši brauks uz Latviju



Tikai augsti kvalificētā imigrācija veicinās IKP uz iedzīvotāju.

Augsti kvalificētie migranti – ir vajadzīgi, bet masveidā neiebrauc

(dzīves kvalitāte Rīgā atpaliek no vairuma Eiropas pilsētu)



Zemi kvalificētie migranti – var masveidā iebraukt, bet nav pieprasīti

(Somālijā, Nigērā, Afganistānā u.c.) vairākums iedzīvotāju neprot lasīt nevienā valodā)



Latvijas imigrācija pašlaik: 0.6% no iedzīvotājiem gadā.

Tas ir divreiz mazāk par Igaunijā, Lietuvā un daudzās citās ES valstīs.



↑ imigrācijas intensitāti līdz 1.2% Latvijai nozīmētu 12 tūkst. papildu imigrantu gadā;

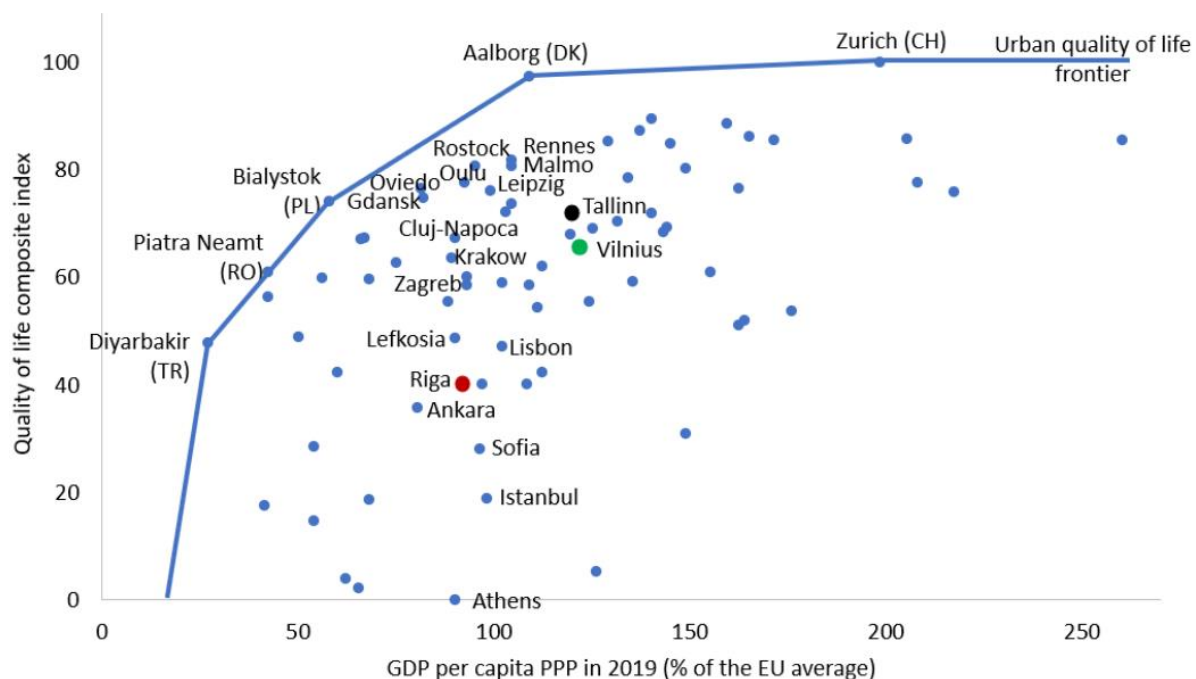
Tas palielinātu IKP gada pieauguma tempu par 0.6 pp.



Dzīves apstākļiem valstī jāveicina augsti kvalificēto cilvēku imigrācija

Dzīves kvalitāte galvaspilsētā pagaidām neveicina augsti kvalificētu un radošu cilvēku masveida imigrāciju

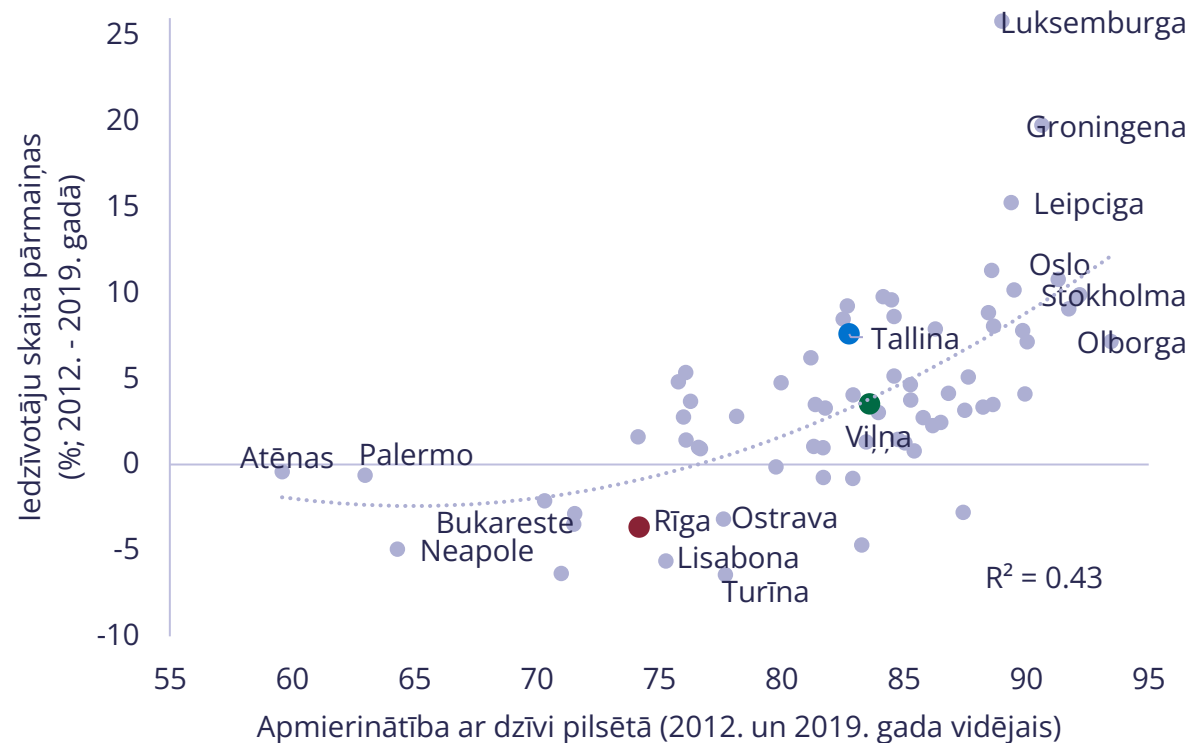
Ienākumu līmenis un apmierinātība ar dzīvi Eiropas pilsētās (2019. gadā)



Dzīves kvalitātes indekss atspoguļo vairākas dimensijas no Eiropas Komisijas 2019. gada aptaujas: drošība, uzticība cilvēkiem apkārtnē, vides piesārņojums, infrastruktūra, pārvaldība, sabiedriskais transports, apmierinātība ar dzīvesvietu.

0: sliktākais rezultāts starp Eiropas pilsētām; 100: labākais rezultāts.

Apmierinātība ar dzīvi un iedzīvotāju skaita pārmaiņas Eiropas pilsētās



Instrument Nr. 2.

Pilnīgāk nodarbināt iedzīvotājus darbības vecumā

- Nodarbinātības līmenis Latvijā ir tuvu vēsturiskam rekordam, bet ES mērogā tas ir vidējā līmenī
- Aktivizējot Latvijas iekšējās darba roku rezerves var paātrināt ekonomikas izaugsmi par **0.3 pp. gadā.**

Iekšējās darba roku rezerves joprojām ir būtiskas, tās jāaktivizē

Iekšējās darba roku rezerves Latvijā 2022. gadā (tūkst. cilvēku)

Vecums	Vīrieši	Sievietes
15-19	12.9	13.5
20-24	4.3	4.7
25-29	1.7	2.0
30-34	2.8	1.5
35-39	1.2	
40-44	2.3	2.1
45-49	4.7	2.5
50-54	6.0	0.5
55-59	5.5	0.5
60-64	3.9	
Kopā	45.4	27.4
	72.8	

Jaunieši:

profesionālās izglītības un attiecīgo prakses vietu zema izplatība un prestižs.

Vīrieši pusmūža vecumā:

novcojusi izglītība un zema mūžizglītības izplatība, zemas digitālās prasmes, veselības stāvokļa pasliktinājums.

Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni.

ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Īrija, Zviedrija, Igaunija.

~7% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Iekšējo darba roku rezervju aktivizēšanas mērķis ir ambiciozs, bet reāls

Vīrieši pusmūža vecumā Latvijā 2022. gadā (tūkst. cilvēku)

Vīrieši	Iedzīvotāju skaits	Nodarbināto skaits	Iekšējā darba roku rezerve	Nenodarbināto skaits samazinās par:
45-49	61.5	50.9	4.7	44%
50-54	60.9	47.8	6.0	46%
55-59	58.1	43.3	5.5	37%
60-64	58.5	36.3	3.9	17%

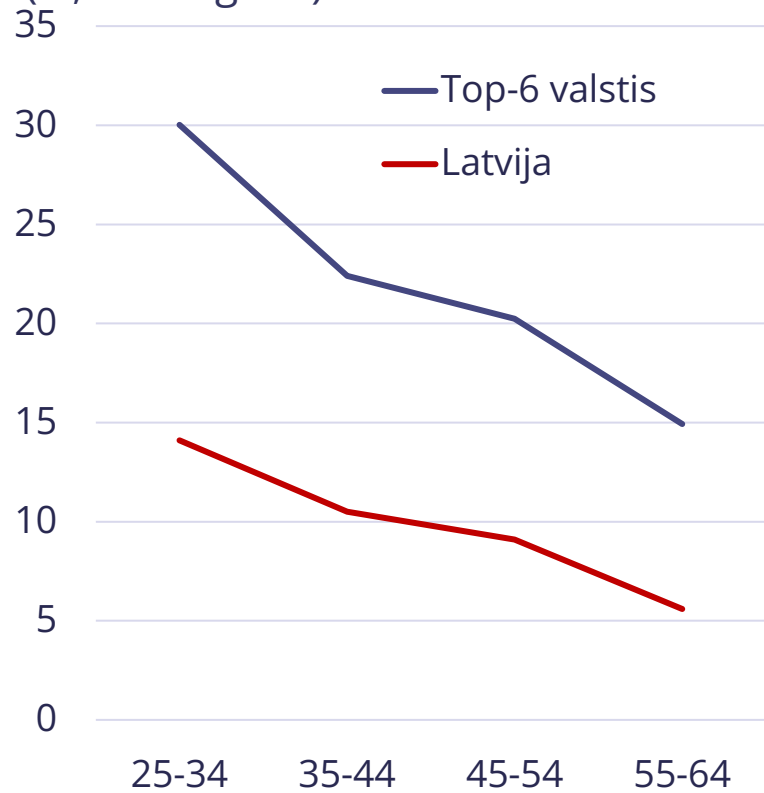
Jaunie vīrieši Latvijā 2022. gadā (tūkst. cilvēku)

Vīrieši	Iedzīvotāju skaits	Nodarbināto skaits	Iekšējā darba roku rezerve	Nenodarbināto skaits samazinās par:
15-19	48.8	3.5	12.9	29%
20-24	42.3	25.1	4.3	25%

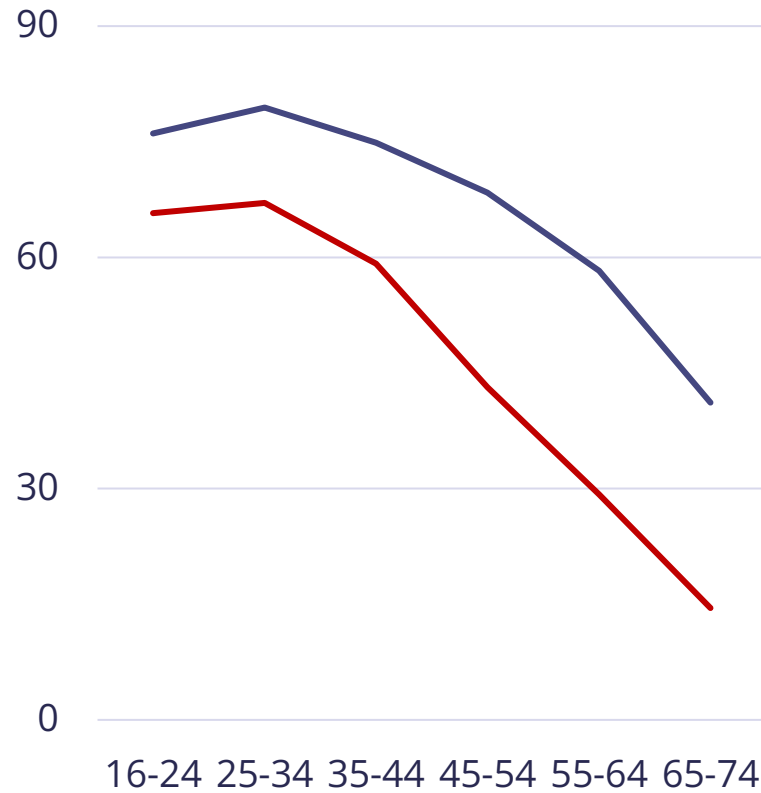
Iekšējās darba roku rezerves atspoguļo papildu nodarbinātību, ja nodarbinātības līmenis attiecīgajās vecumgrupās sasniegtu ES6 valstu vidējo līmeni. ES6 valstis ir Vācija, Dānija, Nīderlande, Īrija, Zviedrija, Igaunija.

Zema nodarbinātība pusmūža vecuma vīriešiem var atspoguļot zemu mūžizglītības izplatību, nepietiekamās digitālās prasmes un veselības stāvokļa pasliktinājumu

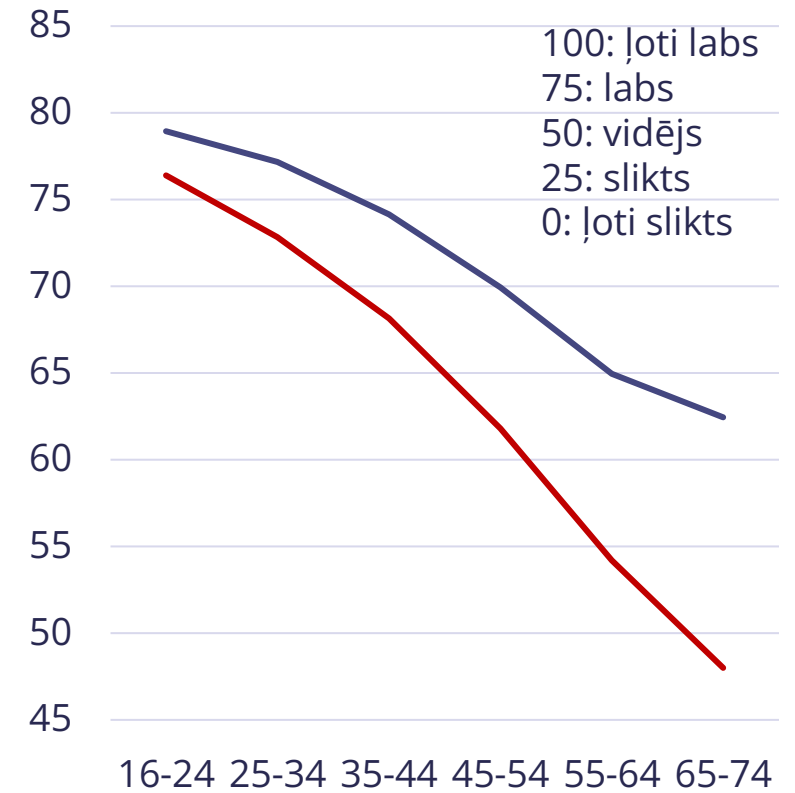
Pedalījās izglītībā vai apmācībā pēdējo četru nedēļu laikā
(%; 2022. gadā)



Digitālās prasmes vismaz pamata līmenī (%; 2023. gadā)



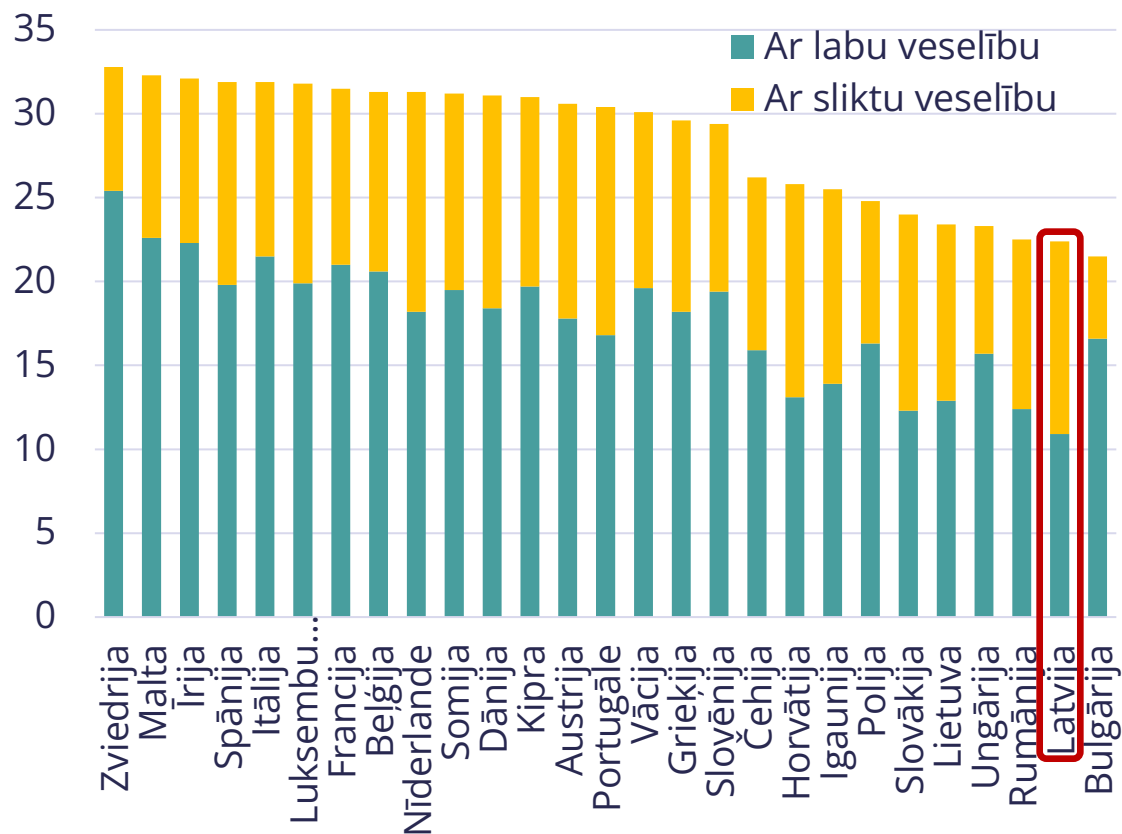
Veselības stāvokļa pašvērtējums
(0-100 punktu skalā; 2022. gadā)



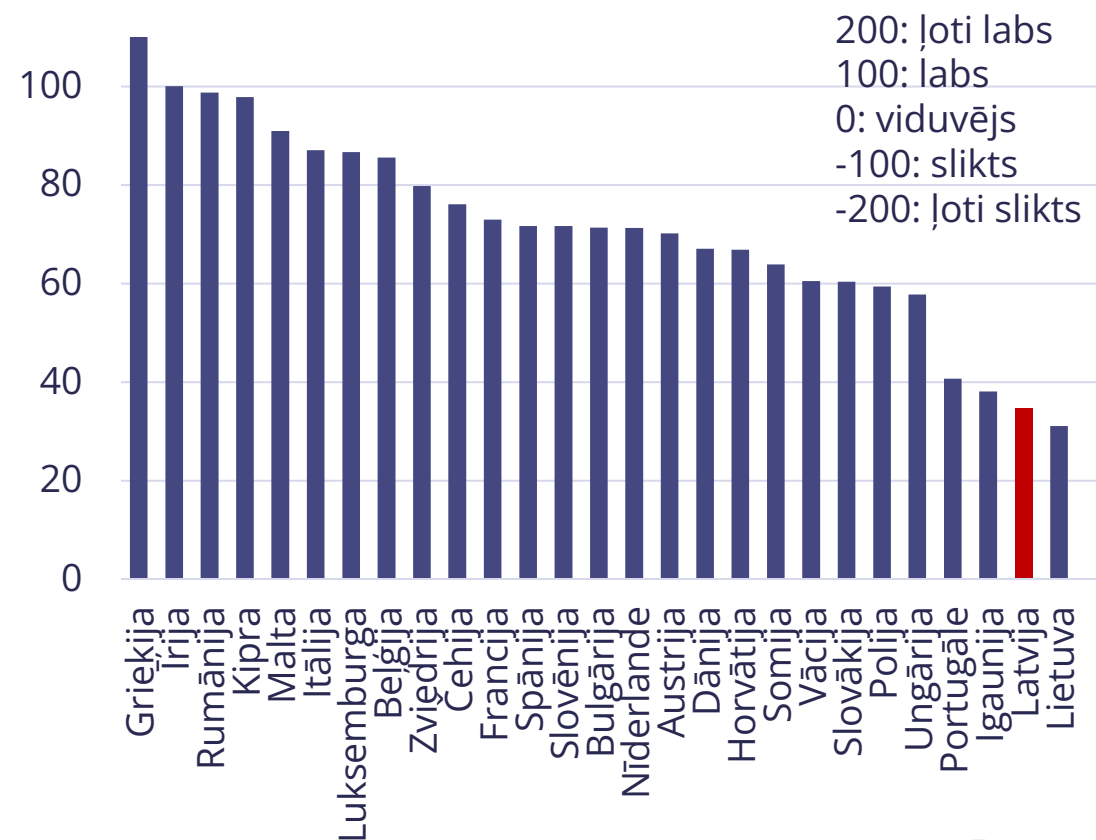
Top-6 valstis ir sešas Eiropas Savienības valstis ar augstāko nodarbinātību - Vācija, Dānija, Nīderlande, Īrija, Zviedrija un Igaunija.
Digitālās prasmes vismaz pamata līmenī – nav pieejami dati par Īriju.

Pensijas vecuma celšana nav panaceja, ja nodarbinātību kavē veselības problēmas

Paredzamais mūža ilgums vīriešiem 50 gadu vecumā (2021. gadā)



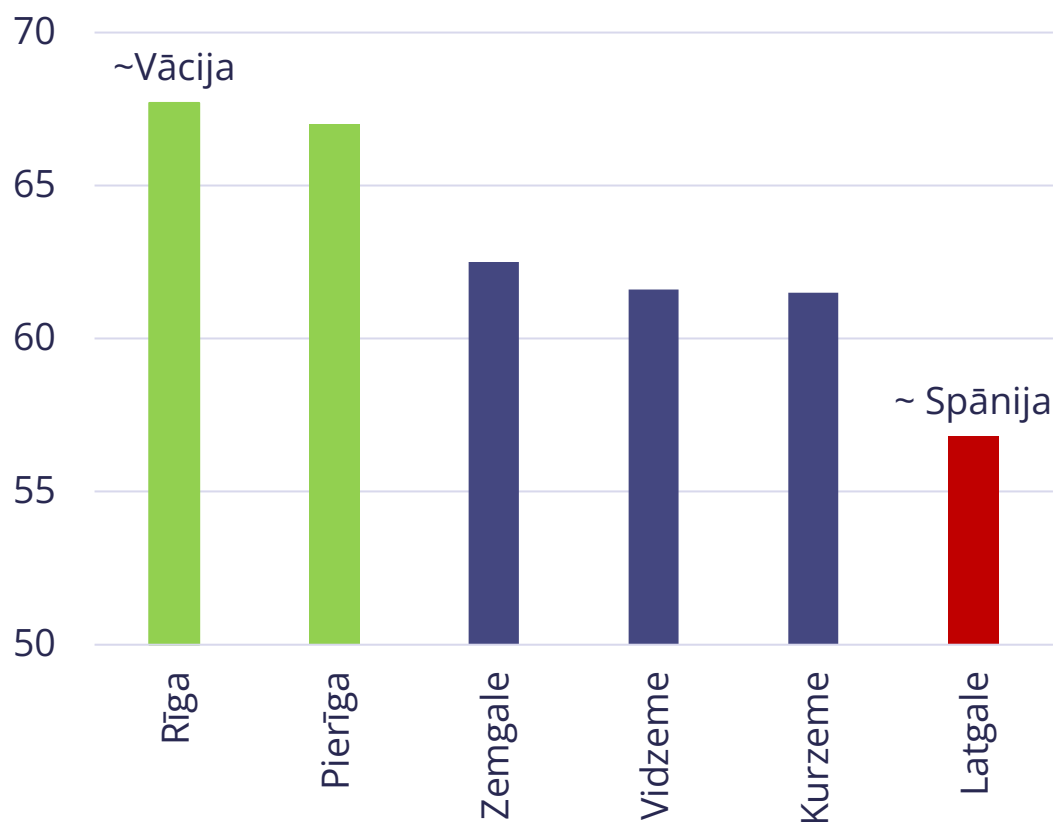
Veselības stāvokļa pašnovērtējums vīriešiem 45-64 gadu vecumā (indekss; 2022. gadā)



Joprojām noturīgas nodarbinātības atšķirības reģionu un tautību dalījumā

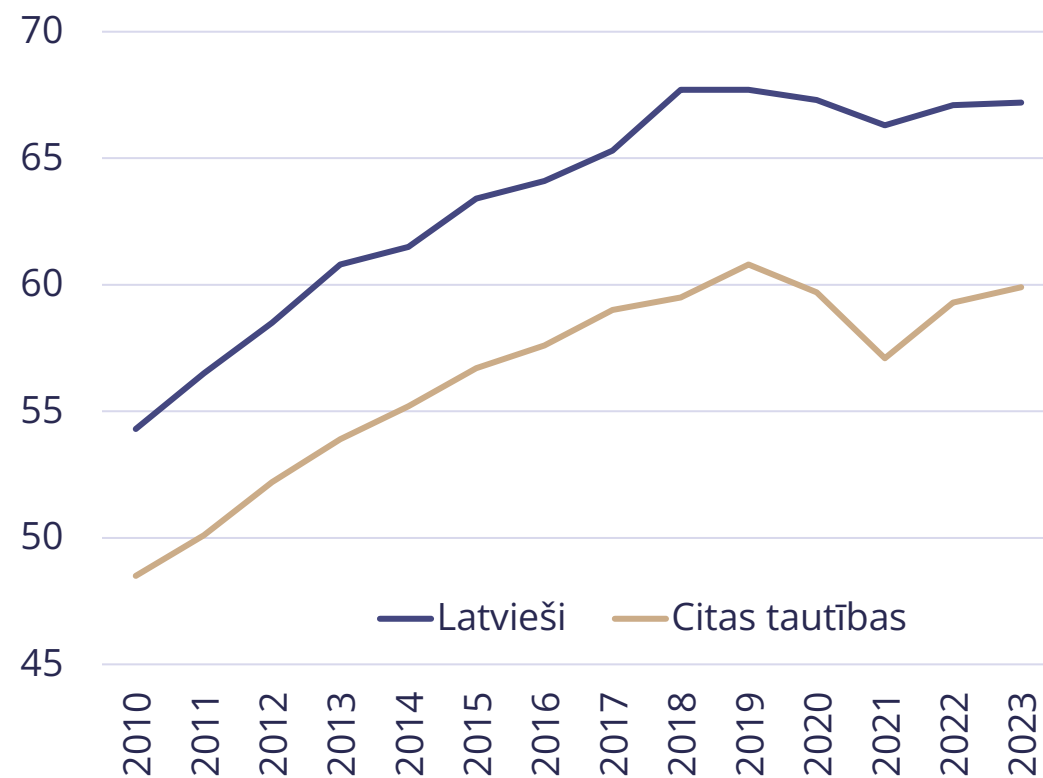
Nodarbinātības līmenis

(%; 15-74 gadu vecumā; 2023. gadā)



Nodarbinātības līmenis

(%; 15-74 gadu vecumā)



Instrument Nr. 3.

Palielināt darbinieku spēju līmeni

- Izglītības līmeņa celšana: **+0.2 pp. gadā**
- Izglītības kvalitātes celšana: **+0.5 pp. gadā**
- Nodarbināto veselības uzlabošana: **+0.1 pp. gadā**

Latvijai lielas iespējas tālāk uzlabot izglītības kvalitāti

Trīs labāko augstskolu vidējais rangs Times Higher Education reitingā (2024. gadā)



LU un RTU ir 1001-1200. vietā.

Reitingā pavisam iekļautas 1906 augstskolas no 108 valstīm. Zaļš – augsta vieta reitingā (Apvienotā Karaliste: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 5), sarkans – zema vieta reitingā (Bulgārija: trīs labāko augstskolu vidējais rangs ir 1583).

1

Ievērojamas atšķirības centralizēto eksāmenu rezultātos [starp Latvijas vidusskolām.](#)

2

Vidusskolas absolventi ar augstiem centralizēto eksāmenu rezultātiem izvēlas noteiktas Latvijas augstskolas, bet ar zemiem rezultātiem – pavisam citas augstskolas ([sk. 4. slaidu šeit](#)).

3

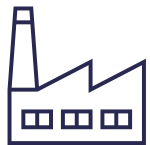
Pat absolvējot līdzīga nosaukuma studiju programmas dažādās Latvijas augstskolās, to absolventu alga [mēdz atšķirties vairākkārt.](#)

4

Latvijas augstskolas starptautiskajos reitingos atrodas nedaudz zemāk par Lietuvas augstskolām un būtiski zemāk par Igaunijas augstskolām, kā arī būtiski zemāk par Somijas vai Zviedrijas reģionālām augstskolām.

Vai viesstrādnieku ieviešana neizmaksātu lētāk par priekšlaicīgās mirstības izskaušanu, iekšējo darba roku rezervju aktivizēšanu, izglītības kvalitātes celšanu?

Veca ekonomikas paradigma



Valsts = milzu rūpnīca, kuras mērķis ir maksimizēt izlaidi.



Cilvēki ir skrūvītes – ražošanas ierīces, kas pakļautas nolietojumam.



Līdzīgi kā izlaides maksimizācijas vārdā var nesaudzēt darbāgaldus, arī cilvēkus var "norakstīt" 65 gadu vecumā vai pat agrāk.



Izglītīt un ārstēt cilvēkus ir dārgs pasākums – lētāk ir «ieviest» «darbaspēku» no zemu algu valstīm.

Jauna ekonomikas paradigma



Ražošanas izlaide kalpo cilvēkam, nevis otrādi.



Ekonomikas apjoms nav pašmērķis, bet tikai instruments, lai uzlabotu dzīves kvalitāti.



Ilgāks un veselīgāks mūžs valstij ir svarīgs panākums, kas nozīmē lielākas pašrealizācijas iespējas mums katram.



Beidzot ienākumu līmenis ir pietiekams, lai ķerties pie galvenā - katra sabiedrības locekļa maksimālās pašrealizācijas.

Secinājumi

Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu, no cilvēkkapitāla komponentes raugoties, var paātrināt par gandrīz 2 procentpunktiem (pp.) gadā:

- mazinot priekšlaicīgu mirstību darbības vecumā (+0.2 pp. gadā),
- aktivizējot iekšējās darba roku rezerves (+0.3 pp. gadā),
- paaugstinot izglītības līmeni (+0.2 pp. gadā),
- paaugstinot izglītības kvalitāti (+0.5 pp. gadā),
- uzlabojot nodarbināto iedzīvotāju veselību (+0.1 pp. gadā),
- piesaistot augsti kvalificētus migrantus (+0.6 pp. gadā).



Mūsu valsts, mūsu banka

Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi? Cilvēkkapitāla spēcīgāšanas ceļš
<https://www.makroekonomika.lv/raksti/ka-panakt-noturigu-latvijas-tautsaimniecibas-izaugsmi-cilvekkapitala-specinasanas-cels>

Olegs.Krasnopjorovs@bank.lv